

ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ

ISSN: 2149-0848

THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Ortam Odaklı Sanatın Eğitim Potansiyeli
Üzerine Bir İnceleme

An Investigation into the Educational
Potential of Site-Specific Art

Ayça ÖZEN*

Geliş/Submitted: 06.07.2026

Kabul/Accepted: 28.09.2026

 10.29228/INESJOURNAL.81719

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

Article Information:

Research Article

Citation / Atıf

Özen, A. (2026). Ortam odaklı sanatın eğitim potansiyeli üzerine bir inceleme. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13 (48), 92-103.

This article was checked by Intihal.net. Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır.

This article is under the Creative Commons license. Bu makale Creative Commons lisansı altındadır.

*Dr., Ankara Üniversitesi, ayca.atbas@gmail.com

ULUSLARARASI EĞİTİM BİLİMLERİ DERGİSİ

ISSN: 2149-0848

THE JOURNAL OF INTERNATIONAL EDUCATION SCIENCE

Öz: Bu çalışma, ortam odaklı sanatın (site-specific art) sanat eğitimi içerisindeki eğitimsel potansiyelini incelemeyi amaçlamaktadır. Ortam odaklı sanat, sanat eserini yalnızca fiziksel bir nesne olarak değil, üretildiği ve deneyimlendiği mekânla kurduğu ilişki üzerinden ele alan çağdaş bir sanat pratiğidir. Çalışmada ortam odaklı sanatın tarihsel gelişimi, temel kuramsal yaklaşımları ve sanat eğitime sağlayabileceği katkılar değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye’de güzel sanatlar fakültelerinde verilen Ortam Odaklı Sanat derslerinin mevcut durumu incelenmiş ve bu derslerin öğrencilerin mekânsal farkındalık, eleştirel düşünme, yaratıcılık ve disiplinlerarası çalışma becerilerine katkıları tartışılmıştır. Araştırma sonuçları, ortam odaklı sanatın yalnızca bir sanat üretim yöntemi değil, aynı zamanda deneyim temelli öğrenmeyi destekleyen güçlü bir eğitim yaklaşımı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortam odaklı sanat, mekâna özgü sanat, sanat eğitimi, deneyimsel öğrenme, çağdaş sanat eğitimi, ortam odaklı sanat eğitimi.

Abstract: This study aims to investigate the educational potential of site-specific art within art education. Site-specific art is a contemporary art practice that addresses the artwork not merely as a physical object, but through its relationship with the space where it is produced and experienced. The historical development, foundational theoretical approaches, and contributions of site-specific art to art education are evaluated. Additionally, the current status of Site-Specific Art courses offered in faculties of fine arts in Turkey is examined, and the contributions of these courses to students' spatial awareness, critical thinking, creativity, and interdisciplinary collaboration skills are discussed. Research results indicate that site-specific art is not only an artistic production method but also a powerful educational approach that supports experience-based learning.

Keywords: Site-specific art, art education, experiential learning, contemporary art education, site-specific art education.

Giriş

Sanat eğitimi, bireylerin yaratıcılığını geliştirme, estetik algılarını derinleştirme ve eleştirel düşünme becerilerini artırma konusunda tarihsel bir sorumluluğa sahiptir. Ancak, geleneksel ve modernist sanat eğitimi yaklaşımlarının, sanatsal üretimi büyük

ölçüde fiziksel çevresinden, kamusal alandan ve izleyici bağlamından kopuk şekilde yalıtılmış atölye sınırları içinde ele aldığı görülmektedir. Bu formalist yaklaşımlar, sanat yapıtını kendi iç estetik değerleri ve formel özellikleri üzerinden incelemeye odaklanarak, mekânın ve çevrenin sanatsal anlam üzerindeki kurucu ve belirleyici etkilerini göz ardı etmiştir. John Dewey'in "Sanat ve Deneyim" kuramına göre, sanat eğitimi bireyin deneyimsel çevresi ile yapıt arasındaki dinamik etkileşimi dikkate almalı ve çevrenin anlam üzerindeki kurucu rolünü ön plana çıkarmalıdır. Ancak 20. yüzyılın büyük bir kısmında hakim olan nesne merkezli eğitim kalıpları, öğrencilerde ciddi bir mekânsal farkındalık eksikliğine yol açmıştır. Güncel sanat eğitimi, yalnızca teknik beceri kazandırmayı amaçlayan geleneksel yaklaşımların ötesine geçerek öğrencilerin çevreleriyle eleştirel ve yaratıcı ilişkiler kurmalarını hedeflemektedir. Bu bağlamda ortam odaklı sanat, öğrencilerin mekânı yalnızca bir sergileme alanı olarak değil, sanatsal üretimin aktif bir bileşeni olarak değerlendirmelerine olanak tanımaktadır.

Günümüz çağdaş sanat dünyasında ise mekâna, toplumsal hafızaya ve çevresel bağlama duyarlı üretimler radikal bir artış göstermektedir. Ortam odaklı sanat, sanatçının üretim sürecini yalnızca estetik ya da biçimsel kaygılar üzerinden değil; bulunduğu çevrenin fiziksel, toplumsal, tarihsel ve politik katmanlarını bütüncül bir biçimde ele açarak kurguladığı eleştirel bir yaklaşımdır. Bu anlayışta mekân, içinde sanat eserinin sergilendiği nötr bir alan veya basit bir "beyaz küp" (white cube) olmaktan çıkarak; belleği, kullanım biçimleri, güç ilişkileri ve tarihsel izleriyle birlikte aktif bir üretim bileşeni, kurucu bir "hammadde" olarak konumlanır. Sanat eğitimi müfredatlarında mekân odaklı derslerin yer alması, öğrencilerin sadece bireysel yaratıcı becerilerini değil, aynı zamanda toplum ve çevre ile daha güçlü bağlar kurabilen projeler üretme kapasitelerini geliştirirken, sanat dünyasındaki güncel dönüşümleri doğrudan deneyimleme imkanı sunmaktadır.

Bu doğrultuda araştırmanın temel problemi, Türkiye'deki güzel sanatlar fakültelerinin öğretim programlarında ortam odaklı sanat derslerinin nicel olarak son derece yetersiz kalması (%90'ın üzerindeki kurumda bu dersin bulunmaması) ve mevcut programlarda kuram ile uygulama ilişkisinin bütüncül bir pedagojik çerçeveye oturtulamamış olmasıdır. Standart bir müfredatın ve deneyim temelli öğretim modelinin eksikliği, öğrencilerin mekânla eleştirel ve üretken bir ilişki kurabilmelerini sınırlandırmakta ve ortam odaklı sanatın sunduğu çok katmanlı düşünme olanaklarının eğitim süreçlerine yansıtılmasını engellemektedir.

1.KURAMSAL ÇERÇEVE VE DISİPLINLERARASI BAĞLAM

1.1.Tarihsel Kökenler ve Avangard Kırılma

Ortam odaklı sanatın (site-specific art) tarihsel gelişimi, insanın mekânla kurduğu en erken ilişkilere, mağara duvar resimlerine kadar uzanır. İlk insanlar, gerek

ritüel gerekse anlatı amaçlı betimlemeleri doğrudan yaşadıkları mekânın yüzeyine uygulayarak mekânı sanatın hem malzemesi hem de öznesi hâline getirmiştir. Antik Çağ'da tapınak mimarisiyle bütünleşik üretilen kabartmalar (örneğin Atina'da Athena tapınağındaki kabartma anlatılar) ve Rönesans döneminde mimari ölçek, ışık ve perspektif düzeni dikkate alınarak tasarlanan duvar freskleri, sanatın belirli bir mimari ve ritüel bağlamına özgü olarak konumlandığını gösterir. Barok döneminde ise ışık, hareket ve mimari derinlik kullanımıyla mekân, dramatik anlatımın ve izleyiciyi ikna etmeye yönelik ideolojik amaçların teatral bir bileşeni haline gelmiştir.

Ancak modern döneme gelindiğinde sergileme mekanlarının "beyaz küp" mantığıyla sterilize edilmesi, sanat nesnesini toplumsal ve fiziksel bağlamından koparmıştır. Buna karşı ilk radikal kurumsal eleştiri hamleleri Dada hareketi ve Konstrüktivizm ile başlamıştır. Dada sanatçıları alışılmadık nesne ve mekanları sanat sürecine dahil ederek sergileme alanının nötr olmadığını ifşa ederken; Konstrüktivizm sanatı toplumsal yaşamla ve mimariyle bütünleştirmeyi hedeflemiştir. El Lissitzky'nin iki boyutlu resim ile üç boyutlu mekân arasında bir geçiş alanı tasarladığı Proun Odaları (Proun Rooms), modern anlamda ortam odaklı yerleştirmelerin en erken ve çarpıcı öncülerinden biridir. 1930'lu yıllardaki Sürrealist sergi düzenlemeleri (örneğin Marcel Duchamp'ın 1938'deki sergi tavanına 1200 kömür torbası asması) izleyiciyi alışılmadık bir atmosferin içine çekerek mekânın rolünü sarsmıştır.

1.2.Mekân Teorileri, Fenomenoloji ve Performativ

Ortam odaklı sanatın mekânı ele alış biçimi, çağdaş coğrafya ve felsefe teorileriyle doğrudan ilişkilidir. Henri Lefebvre'in (1974) "mekânın toplumsal üretimi" kuramındaki üçlü aşama (algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekân), ortam odaklı sanatın mekânsal ontolojisini açıklar. Michel de Certeau'nun (1980) "gündelik yaşam pratikleri" ve yürüme metaforu, mekânı önceden tanımlanmış sabit bir yapı olmaktan çıkarıp bedensel hareketlerle sürekli yeniden yazılan bir anlatıya dönüştürür. Doreen Massey'nin (2005) "ilişkisel ve çoğul mekân" anlayışı ile Yi-Fu Tuan'ın (1977) soyut "mekân" (space) ile insan deneyimiyle anlam ve aidiyet kazanan "yer" (place) arasındaki ayrımı, ortam odaklı sanatın kuramsal arka planını oluşturur.

Fenomenolojik düzeyde, Maurice Merleau-Ponty'nin (1962) insanın dünyayı beden aracılığıyla algıladığını savunan "bedenli bilinç" (embodied consciousness) kuramı ile Gaston Bachelard'ın (1958) mekânın imgesel, duygusal ve hafıza yüklü katmanlarını inceleyen "topoanaliz" yöntemi, izleyicinin eseri deneyimleme biçimini belirler. Judith Butler'ın performativite kuramı ile Richard Schechner'ın performans teorisi ise, enstalasyon ve ortam odaklı projelerde izleyicinin bedensel hareketlerinin anlamı "şimdi ve burada" performatif olarak üreten kurucu bir unsur olduğunu kanıtlar.

"Mekân odaklı sanat, sanatçının işini, sergilendiği mekânla, ister galeri, ister

kamusal alan, isterse internet olsun, aynı derecede önemli olarak gören bir sanatsal üretim biçimidir. İş, sergilendiği yerin kavramsal, fiziksel, sosyal ve politik bağlamına doğrudan yanıt verir" (Finkelpearl, 2013, s. 12).

1.3.Robert Irwin Sınıflandırması, Tam ve Yarı Ortam Odaklılık

Amerikalı enstalasyon sanatçısı Robert Irwin, Being and Circumstance: Notes Toward a Conditional Art (1985) adlı metninde sanat nesnesi ile mekân arasındaki ilişkiyi dört temel kategoride sınıflandırır:

1.Dominant Ortam (Anıt ve Süslemesi): Eser atölyede mekândan bağımsız üretilir, mekâna hükmeder ve nesne özerkliğini korur.

2.Ayarlanmış Ortam (Mimari Uzlaş): Eserin boyutları veya renk skalası mimari yapıya göre uyarlanır; mekân bir çerçevedir.

3.Ortam Odaklı (Ontolojik Bütünlük): Eser, mekânın fiziksel, tarihsel ve sosyolojik verilerinden doğar. Mekân hammadDEDİR, eser başka yere taşınırsa yok olur.

4.Koşullu Ortam (Saf Deneyim): Sanat nesnesi bütünüyle silikleşir; sanatçı mekândaki mevcut ışık, gölge ve hacmi manipüle ederek mekânın kendisini yapıta dönüştürür.

Miwon Kwon (2002) ve Claire Bishop (2012) ise bu dinamikleri "Tam Ortam Odaklılık" ve "Yarı Ortam Odaklılık" olarak iki temel kategoride kavramsallaştırır. Tam ortam odaklılıkta eser belirli bir konuma sarsılmaz bir sadakatle bağlıken (Fenomenolojik Model); yarı ortam odaklılıkta (Fonksiyonel/Söylemsel Model) eser fiziksel bir noktaya değil, bir fikre veya soruna odaklanır, benzer bağlamlara sahip farklı mekanlarda yeniden adapte edilebilir.

2.TÜRKİYE SANAT ORTAMINDAN ÖNCÜ ÇALIŞMALAR

Türkiye'de mekansal bağlamı merkeze alan pratiklerin ivme kazanması özellikle 1990'lı yıllardan sonra gerçekleşmiştir. Sanatçılar, geleneksel sergileme mekanlarının dışına çıkarak kamusal alanları, tarihi dokuları ve sokakları birer sanat platformuna dönüştürmüşlerdir.

Bu tarihsel çizgiyi Hale Tenger'in toplumsal eleştiri içerikli çok duyulu enstalasyonları (Balloons on the Sea vb.) ve Şükran Moral'in morg, genelev gibi tabu mekanlarda gerçekleştirdiği sosyo-politik performansları takip etmiştir. 2019 yılında ise British Council Turkey iş birliğiyle gerçekleştirilen Mural Ankara projesinde Friz (Belfast), Ekin Kılıç Ezer (Ankara) ve Yeşim Paktin (İstanbul); spreyl boya, stencil (şablon baskı), video, tipografi ve kostik tekniklerini sokak dokusuna işleyerek kamusal alanı estetik ve politik bir tartışma zeminine taşımışlardır.

Üniversite ve Program Kurucusu	Müfredata Giriş ve Düzey	Pedagojik ve Yöntemsel Odak
Hacettepe Üniversitesi (Prof. Dr. Cebail Ötgün)	2013 / Lisans ve Lisansüstü	Kavramsal Mekan Çözümlemeleri, Kurumsal Eleştiri, Teori-Pratik İlişkisi
Düzce Üniversitesi (Ötgün Ekolü Akademisyenler)	Sonraki Dönemler / Lisans	Çevresel Enstalasyon, Kamusal Alan Uygulamaları, Durum Çalışması
Bilecik Şeyh Edebali Üni. (Ötgün Ekolü Akademisyenler)	Sonraki Dönemler / Lisans	Yarı Ortam Odaklı Pratikler, Malzeme Deneyleri, Mekan Okuryazarlığı
Iğdır Üniversitesi (Ötgün Ekolü Akademisyenler)	Sonraki Dönemler / Lisans	Doğa-Mekan Etkileşimi, Yerel Kültürel Dokusal Uygulamalar

Tablo verilerinden ve enstitü kayıtlarından açıkça anlaşıldığı üzere, ortam odaklı sanat eğitimi Türkiye genelindeki onlarca güzel sanatlar fakültesi arasında yalnızca dört üniversitede yer bulabilmiştir. Bu durum, eğitim programlarında nicel bir yetersizliğe ve çağdaş sanatın sınırları sorgulayan dönüşüm sürecine uyum sağlamada kurumsal bir geç kalmışlığa işaret etmektedir.

3. YÖNTEM

Bu araştırmada, Türkiye’deki güzel sanatlar fakültelerinde ortam odaklı sanat derslerinin mevcut durumunu, işleniş süreçlerini, kuramsal temellerini ve öğrencilere sağladığı mekânsal farkındalık kazanımlarını derinlemesine ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden tanımlayıcı durum çalışması modeli kullanılmıştır. Tanımlayıcı durum çalışması, incelenen olguyu veya süreci doğal bağlamı içinde, herhangi bir deneysel müdahalede bulunmaksızın, literatürle desteklenen güçlü bir kuramsal çerçeve üzerine inşa ederek ayrıntılı biçimde betimlemeye imkân tanır (Yin, 2018).

Araştırmanın evrenini, Türkiye'de bu dersi veren öğretim elemanları ve alan öğrenciler oluşturmaktadır. Amaçlı ve erişilebilir örneklem stratejisi doğrultusunda, araştırmanın çalışma grubunu; Hacettepe, Bilecik Şeyh Edebali, Düzce ve Iğdır Üniversitelerinde bu dersi aktif olarak yürüten 4 akademisyen ile dersin kuramsal odağını temsil eden Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anabilim Dalı'nda öğrenim gören yüksek lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Yüksek lisans öğrencilerinin tercih edilme gerekçesi, sanatsal bilgi birikimi, kavramsal olgunluk ve üretim deneyimi açısından kuramsal-pratik sentezini daha reflektif ve nitelikli düzeyde değerlendirebilme kapasiteleridir.

Araştırmanın verileri, veri çeşitlendirmesi (data triangulation) ve kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla üç temel araçla toplanmıştır: (1) Alan uzmanları tarafından kapsam geçerliği onaylanmış, açık uçlu sorulardan oluşan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları (Akademisyenler için 10, öğrenciler için 14 soru);

(2) Ders esnasındaki mekânsal etkileşimleri ve öğrenci tutumlarını pasif gözlemci olarak kaydetmeye yarayan Yapılandırılmış Gözlem Formu; (3) Öğrencilerin süreç sonunda ürettikleri sanatsal pratikleri, proje belgelerini, taslakları ve fotoğrafları analiz etmeyi sağlayan Doküman Analizi yöntemi. Toplanan veriler, tümevarımsal bir yaklaşımla betimsel ve tematik analiz yöntemleri kullanılarak çözümlenmiş; kodlar, kategoriler ve üst temalar oluşturulurken araştırmacının yanı sıra alan uzmanlarının da görüşlerine başvurularak kodlayıcılar arası güvenirlilik sağlanmıştır.

4.BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1.Kurumsal Mekân İdeolojisinin Yapıbozumu ve "Olay Yeri" Sergileme Stratejileri

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin tümevarımsal analizi, ortam odaklı sanat eğitiminin en temelde kurumsal mekân ideolojisine karşı eleştirel bir başkaldırı olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır. Programın kurucusu Prof. Cebrail Ötgün, modern sanatın kurumsallaşma süreçlerinin estetik nesneyi özerkleştirirken toplumsal bağlamı ikincil plana ittiğini ve bu noktada "beyaz küp" (white cube) metaforunun modern ideolojinin koruyucu bir kalkanı haline geldiğini vurgulamaktadır. Ötgün'e göre, 1960'lardan itibaren bu baskıcı sınırlara alternatif olarak geliştirilen "siyah küp" metaforu, arazi sanatı, kamusal sanat ve performans gibi pratiklerle sanatın sınırlarını kamusal alana doğru radikal biçimde genişletmiştir. Bu doğrultuda ortam odaklı sanat, geleneksel sergileme modellerini sarsan özgün bir "olay yeri sergileme biçimi" (site-manifestation) olarak kavramsallaştırılmaktadır. Bu bağlamda akademisyen görüşü, mekân ile yapıt arasında kurulan sarsılmaz diyalektiği şu şekilde formüle etmektedir:

"Ortama özgü sanat da (site specific art) bu süreçte 'olay yeri sergileme biçimleri'

ile önemli bir heyecan yarattı. Mekanın, yerin, kısaca ortamın her türlü boyutu sanatçının düşüncesiyle etkileşime girdi. Sanat eseri yalnızca o mekana uygun yaratıldı. Ya nesnenin kendisi dönüştürüldü ya mekana sabitlendi ya da mekana uygun hale getirildi. Artık ortam; mekanın şekli, yüksekliği, duvarları, ağırlığı, uzunluğu, boyu, süresi, derinliği ve ısı gibi fiziksel öğelerinin birliğinden oluşan bir yer haline geldi. Ortamın varlığı eseri, eserin varlığı ortamı yeniden anlamlandırmaya başladı. Tam bir bütünleşik veya simbiyotik sanatı doğmuş oldu." (Ötgün, 2026).

Bu bulgu, mekânı soyut bir geometrik boşluk olmaktan çıkarıp Merleau-Ponty'nin fenomenolojik duyum dünyasına ve Bachelard'ın topoanalitik derinliğine taşımaktadır. Görüşme verileri, "Ortam Odaklı Sanat Atölyesi" dersinde mekânın yalnızca en, boy ve yükseklikten ibaret fiziksel parametreleriyle değil; derinlik, süre ve hatta "ısı" gibi doğrudan bedensel algıya hitap eden katmanlarıyla bir bütünleşik üretim ögesi (hammadde) olarak işlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla akademisyen düzeyinde, ortama yerleştirilen yapının salt görsel bir hacim ya da müdahale olmadığı; aksine lokasyonun coğrafi, tarihsel ve kurumsal kimliğiyle eşit düzeyde söz hakkına sahip olduğu simbiyotik bir ortaklık modeli (nesne-mekân simbiyozu) tescillenmiştir.

4.2. Ortam Odaklı Sanatın Eğitiminde Akademik Müfredatlaşma Süreci

Görüşme formunun çözümlenmesi, ortam odaklı sanat gibi avangard ve "yıkıcı" nitelikteki güncel pratiklerin akademik bir müfredat maddesine dönüştürülmesinde karşılaşılan felsefi ve kurumsal paradoksları açığa çıkarmaktadır. Literatürde "post-stüdyo pedagojisi" olarak kavramsallaştırılan bu geçiş, kurucu hoca tarafından "avangardın doğasından gelen bir uzlaşmazlık" üzerinden tartışılmaktadır. Ötgün, serbest sanat ortamındaki radikal kırılmaların eğitime katkısının başlangıçta kaçınılmaz olarak dolaylı kaldığını; yeninin yıkıcı ve "anlaşılmaz" doğasının doğrudan öğretilabilir kurallara indirgenmesinin eğitimde formalist bir daralmaya veya öğrencinin basitleştirilmiş bir anlatıma yönelmesine neden olabileceğini belirtmektedir. Bu pedagojik paradoksun aşılması, ancak pratiğin belirli bir tarihsel macerasının ve belirlenebilir kuramsal sınırlarının olgunlaşmasıyla mümkündür:

"Önce ortaya çıkan yeniliklerin belirlenebilecek sınırları ve sanat tarihsel referansları belirli bir açıklığa kavuştuktan sonra alternatif bir ders olarak eğitim literatürlerine girmeleri kaçınılmaz oluyor. Ülkemizde, elbette eğitimde geleneği savunanlar açısından engelleme girişimleri, eleştirileri oldu, ama sonuçta birçok üniversitede bu dersler programa konuldu... Kendi kişisel girişimimle, 1997'de atölye dersi kapsamında 'Disiplinler arası Proje' başlığıyla, 2007'den itibaren 'DeneySEL Sanat atölyesi' ve 2013 yılından itibaren de 'Ortam Odaklı Sanat Atölyesi' başlığıyla dersleri programlara yerleştirdim." (Ötgün, 2026).

Bu bulgu, Türkiye'de ortam odaklı sanat pedagojisinin tesadüfi bir müfredat

güncellemesi olmadığını, aksine otuz yılı aşan kurumsal bir mücadele ve evrimsel aşama (Disiplinlerarası Proje → Deneysel Sanat → Ortam Odaklı Sanat) neticesinde resmiyet kazandığını göstermektedir. Geleneksel yapıyı savunan akademik çevrelerin direnç ve engelleme girişimlerine rağmen, dersin 2013 yılında Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde Profesörlük ve Bölüm Başkanlığı kurumsal yetkileriyle programlaştırılması, Türkiye'deki çağdaş sanat pedagojisinin kurumsallaşma eşiğidir. Bu kronolojik olgunlaşma, Robert Irwin'in *conditional art* kuramı ile Nick Kaye'in *semiyotik bağlam* analizlerinin yerel düzeyde bir eğitim metodolojisine dönüştürülmesini sağlamıştır.

4.5. Öğrenci Boyutunda Mekân Algısı Yetersizliği

Araştırmanın gözlem formları ve doküman analizlerinden elde edilen veriler, hedef grup olan yüksek lisans öğrencilerinin bilişsel ve sanatsal dönüşüm eğrilerini yapısal bir sorun çerçevesinde ortaya koymaktadır. 35 yılı aşan eğitim tecrübesine dayalı akademisyen tespiti, öğrencilerin yükseköğretim kademesine gelmelerine rağmen "mekân ve uzam algılarının son derece sınırlı, yetersiz ve iki boyutlu yüzey kalıplarına sıkışmış" olduğunu ifşa etmektedir. Öğrencilerde sosyolojik, psikolojik ve antropolojik kökenleri olan çok yönlü düşünme pratiği eksikliği ve kararlı bir bakış açısı zayıflığı saptanmıştır. "Ortam Odaklı Sanat Atölyesi" dersi, tam da bu noktada iki boyutlu yüzey illüzyonundan taşarak öğrencileri "anlamın mekanına" yerleştiren dönüşümsel bir işlev üstlenmektedir.

Dersin yarı kuramsal (sunum ve tartışmalar) ve yarı uygulamalı (son 5-7 hafta gerçekleştirilen öğrenci proje sunumları ve mekan müdahaleleri) metodolojisi, öğrencilerin motivasyon düzeyini ve çağdaş sanata yönelik ilgilerini en üst seviyede tutmaktadır. Bulgular, dersin seçmeli statüde olmasına rağmen her dönem kontenjanını tam olarak doldurduğunu; çünkü müfredatın her dönem en yeni kuramsal tartışmalar ve güncel sanatçı örnekleriyle dinamik olarak revize edildiğini göstermektedir. Öğrenciler, çağın yenilikçi boyutlarını derste canlı olarak gördüklerinde motivasyonel bir sıçrama yaşamakta ve enstalasyon, arazi sanatı, kamusal uygulamalar ile performatik stratejileri birer mekansal ifade biçimi olarak hızla benimsemektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tanımlayıcı durum çalışması, ortam odaklı sanat eğitiminin, güzel sanatlar fakültelerinde öğrencilerin nesne merkezli, piyasa odaklı ve mekandan kopuk modernist kalıplardan özgürleşerek; mekânın tarihsel, toplumsal ve politik katmanlarını sanatsal söyleme dahil edebilen, çevreye duyarlı özgül birer sanatçı kimliği geliştirmelerinde yüksek bir pedagojik potansiyel taşıdığını kanıtlamaktadır. Sarkis ve Ayşe Erkmen gibi öncü isimlerin başlattığı, 2019 Mural Ankara gibi sokak müdahaleleriyle genişleyen bu pratik alanının, akademik müfredatlardaki kurumsal

yansıması henüz son derece sınırlıdır. Türkiye'de dersin 2013 yılından bu yana yalnızca dört üniversitenin programında yer alması, çağdaş sanat eğitiminin geleceği açısından ivedilikle çözülmesi gereken yapısal bir sorundur.

Araştırma bulguları ve enstitü vizyonu doğrultusunda şu somut öneriler sunulabilir:

1. Türkiye genelindeki tüm Güzel Sanatlar Fakültelerinin resim, heykel ve müze eğitimi lisans ve lisansüstü öğretim programlarına "Ortam Odaklı Sanat" dersi zorunlu veya seçmeli birincil modül olarak eklenmeli, üniversiteler arası ortak bir pedagojik çerçeve metni hazırlanmalıdır.

2. Sanat eğitimi müfredatları mimarlık, sosyoloji, şehir planlama ve çevre bilimleri gibi disiplinlerle ortak yürütülecek proje bazlı ortak çalışmalarla zenginleştirilmelidir.

3. Üniversiteler ile yerel yönetimler ve müzeler arasında kurumsal protokoller yapılarak, öğrencilerin kamusal alanda karşılaştıkları bürokratik izin ve uygulama zorlukları hafifletilmeli, sanatın geçici doğasına uygun alternatif kamusal sergileme ve dijital arşivleme alanları inşa edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Arslan, S. (2021). Ortam odaklı sanat bağlamında Sandy Skoglund'ın kurgu mekânları. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 15(28), 191–205. Bachelard, G. (1958). *The poetics of space*. Lapis Press.
- Barlas, M. (2021). Kamusal alanda bir site-specific art öncüsü: Gordon Matta-Clark ve arayış nesnesi olarak ev. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5(2).
- Bishop, C. (2005). *Installation art: A critical history*. Tate Publishing.
- Bishop, C. (2012). *Artificial hells: Participatory art and the politics of spectatorship*. Verso.
- Certeau, M. de. (1980). *The practice of everyday life*. University of California Press.
- Deutsche, R. (1998). *Evictions: Art and spatial politics*. MIT Press.
- Dewey, J. (1934). *Art as experience*. Minton, Balch & Company.
- Finkelpearl, T. (2013). *What we made: Conversations on art and social cooperation*. Duke University Press.
- Graham, M. A. (2007). Art, ecology and art education: Locating art education in a critical place-based pedagogy. *Studies in Art Education*, 48(4), 375–391.

- Irwin, R. (1985). Being and circumstance: Notes toward a conditional art. Lapis Press.
- Kaye, N. (2013). Site-specific art: Performance, place and documentation. Routledge.
- Kwon, M. (2002). One place after another: Site-specific art and locational identity. MIT Press.
- Kwon, M. (2004). Sitings of public art: Integration versus intervention. In Alternative art New York, 1965–1985. University of Minnesota Press.
- Lefebvre, H. (1974). The production of space. Blackwell Publishing.
- Massey, D. (2005). For space. Sage Publications.
- Merleau-Ponty, M. (1962). Phenomenology of perception. Routledge & Kegan Paul.
- Ötğün, C. (2013). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Ortam Odaklı Sanat Ders Notları ve Müfredat Gerekçesi. Ankara.
- Özen, A. (2026). Ortam odaklı sanat ve sanat eğitimdeki yeri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tuan, Y. F. (1977). Space and place: The perspective of experience. University of Minnesota Press.
- Vargün, Ö. (2021). Ortam odaklı sanata tarihsel süreç: Modernizm ve eleştirel düşüncenin mekândaki temsili. UNIMUSEUM, 4(2), 56–64.
- Yin, R. K. (2018). Case study research: Design and methods (6. baskı). Sage Publications.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazar/ların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek: Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.

Destek ve Teşekkür Beyanı:

Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi: Dış-bağımsız

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this article.

Declaration of Conflicting Interests: No conflicts of interest were reported for this article.

Financial Support:

It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.

Statement of Support and**Acknowledgment:****Double-Blind Peer Review:**

External-independent